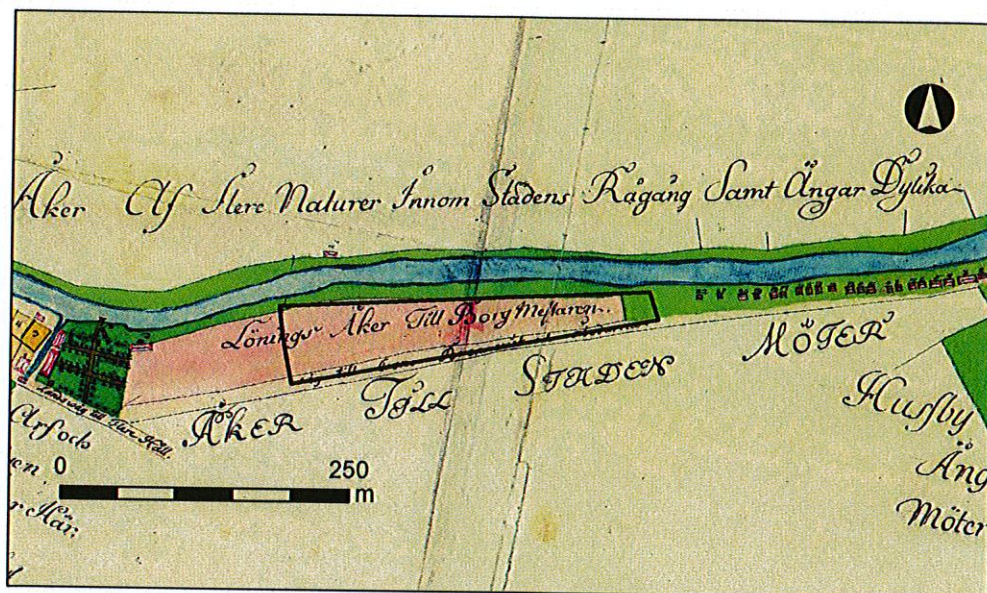

Borgmästarens löneåker i Söderköping

Söderköping 3:63, 3:28 och 3:45, Söderköpings socken och kommun,
Östergötland

Johnny Rönngren

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2016:61

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1 OCH 2

Borgmästarens löneåker i Söderköping

Söderköping 3:63, 3:28 och 3:45, Söderköpings socken och kommun,
Östergötland

Johnny Rönngren

Lst dnr 431-3431-2016

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2016 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2016:61

Författare Johnny Rönngren

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Utdrag ur karta över Söderköping år 1779 med utredningsområdet markerat med svart ram. Ytan utgörs på kartan av åkermark med en brunnsmiljö i väster. Öster om åkermarken finns bodar med en marknadsplats.

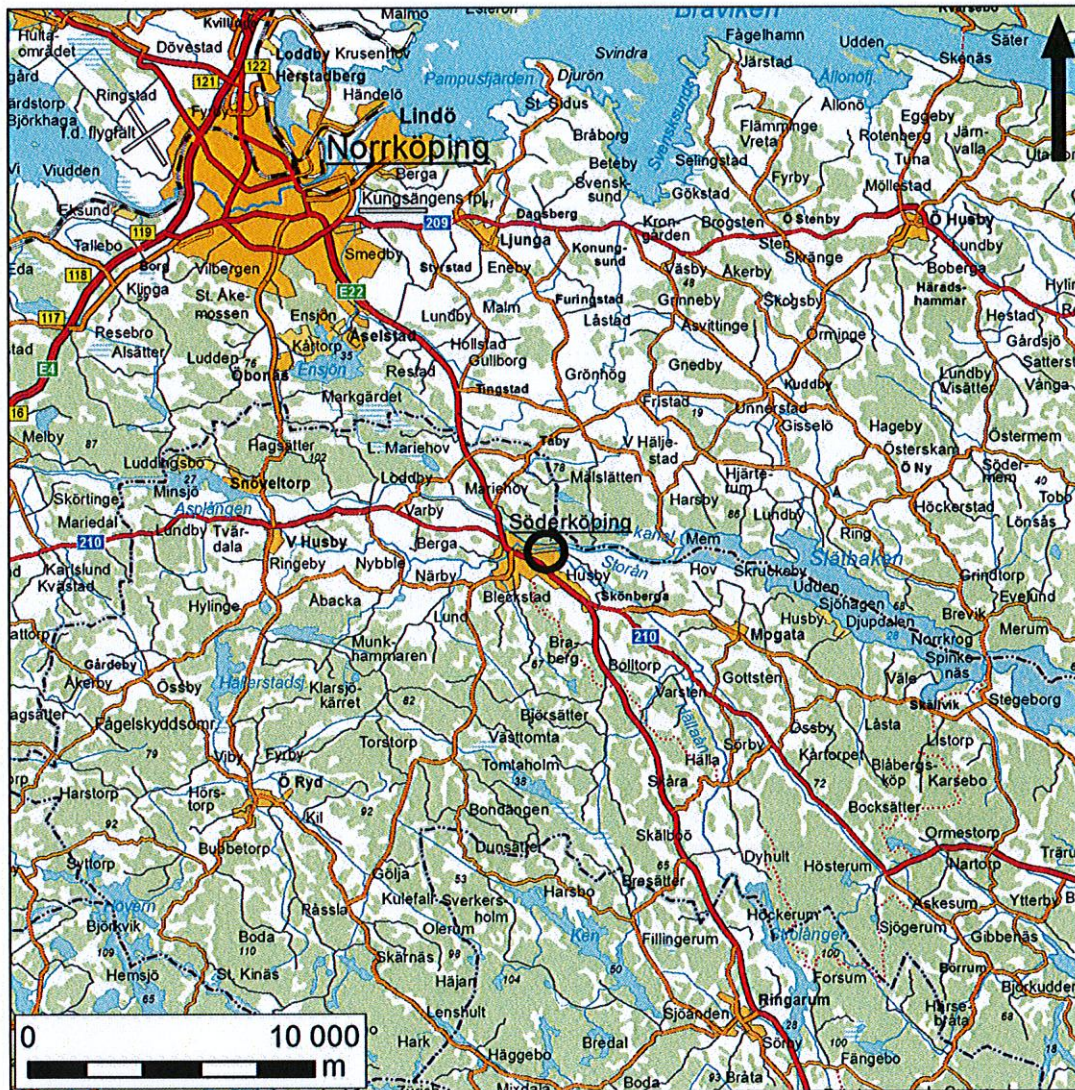
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	7
Ettapp 1	7
Ettapp 2	9
Resultat	9
Resultat ettapp 1	9
Kart- och arkivstudier.....	9
Fältinventering	9
Ettapp 2 utredningsgrävning	11
Tolkning.....	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	11
Referenser	14
Tekniska och administrativa uppgifter.....	15
Bilagor	16

Bilaga 1. Schakttabell

Bilaga 2. Anläggningstabell

Figur 1. Karta över trakten kring Söderköping med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart cirkel. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Inför upprättandet av en detaljplan i Eriksvik, Söderköping, utförde Arkeologgruppen i Örebro en arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Utredningen innefattade arkiv- och kartstudier, en inventering samt grävning av sökschakt. Kart- och arkivstudier visade att området under historisk tid utgjort åkermark fram till omkring år 1900 då delar av området ingick i en brunnsanstalt. Inalles grävdes 30 schakt om sammanlagt 450 kvadratmeter.

Inga arkeologiska lämningar påträffades vid utredningen.

Inledning

Arkeologgruppen i Örebro AB utförde en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inför upprättandet av en detaljplan i Eriksvik, Söderköping. Utredningsområdet var 14 000 kvadratmeter stort och utgjordes av gräsytor i utredningsområdets östra och västra sida medan de centrala delarna var bebyggda med tre radhuslängor och en tennisplan.

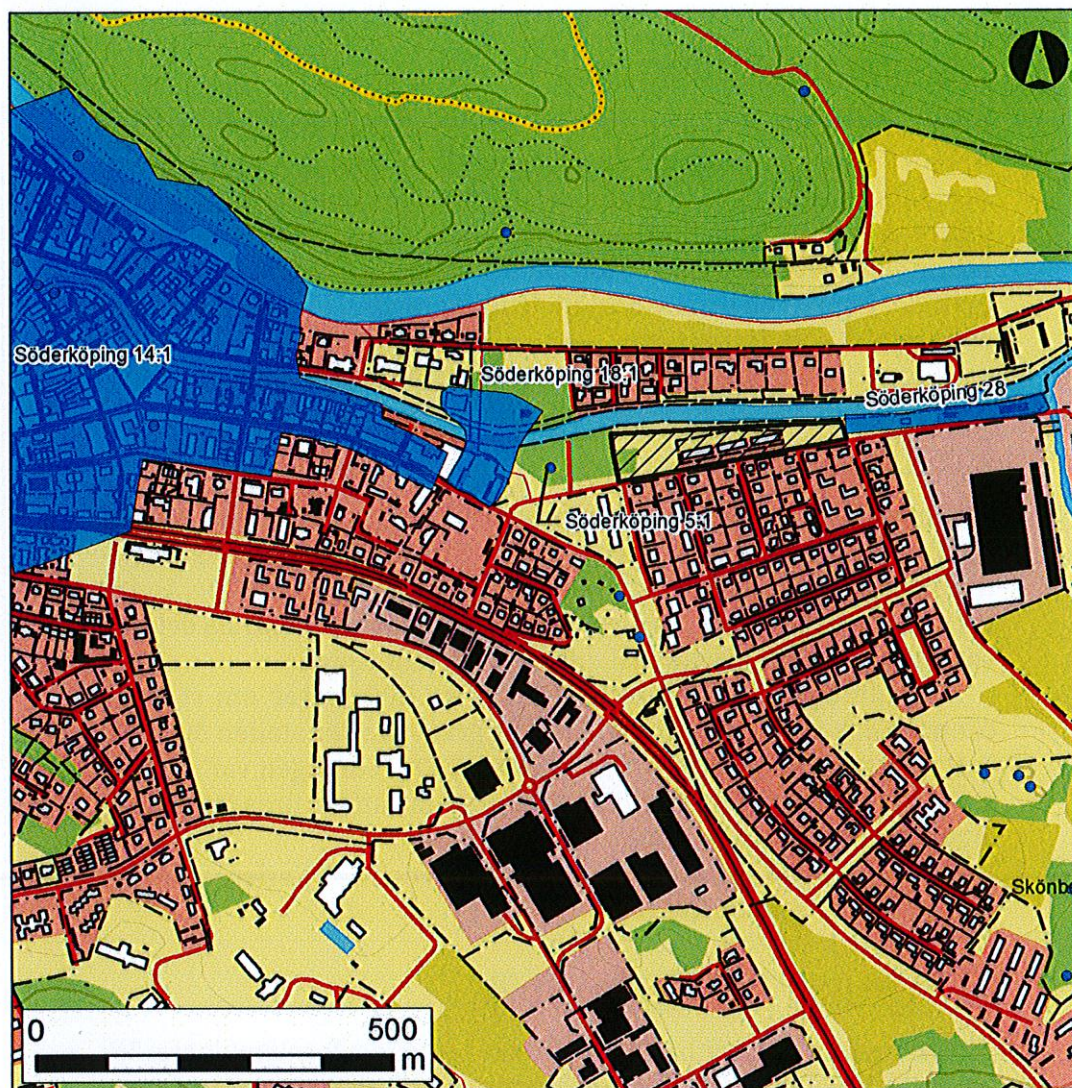
Utredningsområdet var beläget cirka 800 meter om stadens centrum och området utgjorde även en gränzon där staden övergick i ett industri- och hamnområde. Syftet med utredningen var att fastställa om eventuell fornlämning skulle komma att beröras inför planerad exploatering av området.

Fältarbetet utfördes av Johnny Rönngren och Leif Karlenby mellan den 22 och 24 augusti 2016.

Bakgrund och kulturmiljö

Utredningsområdet var beläget 240 meter öster om fornlämningsgränsen för Söderköping 14:1, den medeltida staden. I väster utgjordes utredningsområdet av en parkmiljö med öppen gräsyta beväxt med träd. I de centrala delarna fanns tre radhuslängor uppförda under 1950–60-talen och en tennisplan. I den östra delen var en öppen outnyttjad gräsyta.

I kant med utredningsområdets östra sida fanns Söderköping 28:1, registrerad som marknadsplats. Uppgiften att platsen utgjort en handelsplats härrör främst från kartuppgifter, den äldsta från år 1701 och i en karta från år 1779 med ett flertal sjöbodar utritade på platsen. Handelsplatsen förundersöktes år 2014 av Arkeologikonsult inför nedläggningen av en spillvattenledning (Berger 2015). Förundersökningen föregicks av en georadarundersökning år 2013 som resulterade i indikationer på att rester efter byggnader kunde återfinnas i marken (Hjulström & Viberg 2013).

Figur 2. Utredningsområdet var beläget i ett grönområde mellan den äldre stadsgränsen (se RAÄ 14:1) och en registrerad marknadsplats (RAÄ 28:1). Skala 1:10 000.

Undersökningarna kunde konstatera att aktiviteter förekommit under 1700-tal på platsen utifrån fynd i kulturlager, vilka daterades till denna tid. Vidare kunde observeras att området till stora delar utgjordes av utfyllda massor och att nedgrävda ledningar genomkorsade delar av området, vilket därmed hade skadat lämningarna.

År 2009 utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 1 inom en yta som delvis täcker in den östra delen av det aktuella utredningsområdet (Magnusson 2009). Museet gjorde bedömningen att området borde utredningsgrävas (utredning etapp 2) inför en fortsatt exploatering i området. Utredningsområdet befinner sig i nära anslutning till den medeltida staden och invid Storån som var en

viktig förutsättning för handeln. Vidare utgör även närheten till marknadsplatsen en viktig orsak till att det inte kan uteslutas att aktivitet även ägt rum inom det aktuella utredningsområdet.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska utredningen var att klargöra i vilken utsträckning det förekommer fornlämningar inom utredningsområdet. Utredningen skulle utgöra ett planeringsunderlag inför den fortsatta hanteringen av ärendet. Den arkeologiska utredningen skulle omfatta:

- *Arkiv- och litteraturstudier samt kartanalyser. Arbetet skulle omfatta genomgång av relevant material i den omfattning som var nödvändig för att kunna uppfylla syftet med utredningen.*
- *Fältinventering. Då det aktuella området var relativt topografiskt homogent och förhållandevis begränsat ytmässigt syftade fältinventeringen till att lokalisera lämpliga ytor för utredningsgrävning.*
- *Utredningsgrävning för att fastställa karaktären av oklara fornlämningar.*

Metod och genomförande

Etapp 1

Etapp 1 utgjordes av arkiv- och litteraturstudier samt kartanalyser. Kart- och arkivstudierna genomfördes i de digitala arkiven. De omfattade en genomgång av Forssök samt en kontroll av eventuella tidigare utredningar eller undersökningar i området. Det historiska kartmaterialet analyserades i Lantmäteriets historiska kartarkiv som finns tillgängligt på nätet. Detta innefattade Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv samt Lantmäterimyndighetens kartarkiv. En sökning i Svenskt Diplomatarium på Riksarkivet genomfördes i syfte att spåra eventuella medeltida namnkopplingar. Statens Historiska Museums fynddatabas användes i syfte att spåra eventuella arkeologiska lösfynd i området.

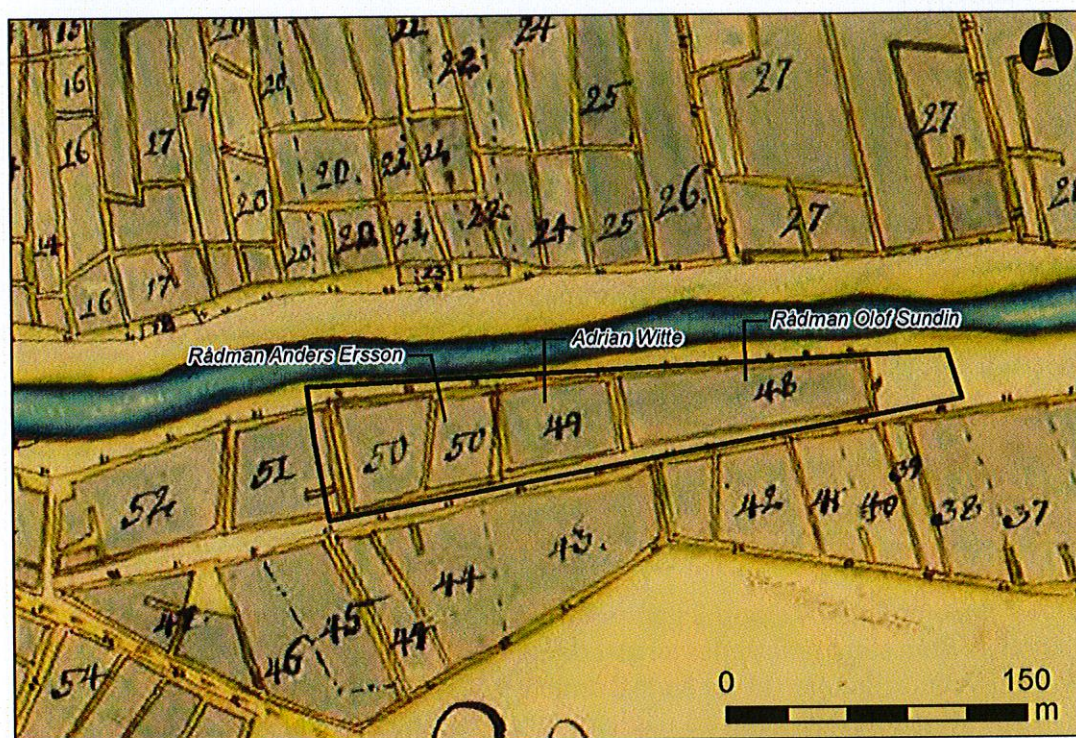
Etapp 1 innefattade även en fältinventering vilket innebar att en okulär besiktning av utredningsplatsen utfördes för att bedöma lämpliga boplatslägen samt identifiera lämningar som var synliga ovan mark.

Etapp 2

Vid utredningens etapp 2 genomfördes schaktgrävning med grävmaskin. Ytan som omfattades av utredningsgrävning var 14 000 kvadratmeter stor. Emellertid var endast omkring 8 000 kvadratmeter tillgängligt att gräva sökschakt på då delar av området var bebyggt med hus, tennisbana och vägområden.

Figur 3. Vy över utredningsområdets västra område närmast staden. Här utgjordes ytan av gräsmattor, enskilda träd, gångstigar samt en tennisplan. Foto från väster av Johnny Rönngren.

Figur 4. Äldsta kartan från år 1701 som visar platsen kring utredningsområdet (LMS D111-1:16). Då nyttjades marken som åkermark, vilken var uppdelad mellan tre ägare. Skala 1:5 000.

Grävmaskinen grävde skiktvis ned till naturlig mark eller eventuell anläggnings- och konstruktionsnivå. Inom ytan grävdes 30 schakt om sammanlagt 425 kvadratmeter. Schakten grävdes med en längd om cirka 10 meter, med en skopbredd på 1,5 meter. Schakten grävdes ned till naturlig marknivå, vilken påträffades vid 0,05 – 0,25 meters djup.

I undersökningsplanen fanns medel beräknat för tre ¹⁴C-analyser, vilka inte genomfördes då inga arkeologiska lämningar påträffades.

Resultat

Resultat etapp 1

KART- OCH ARKIVSTUDIER

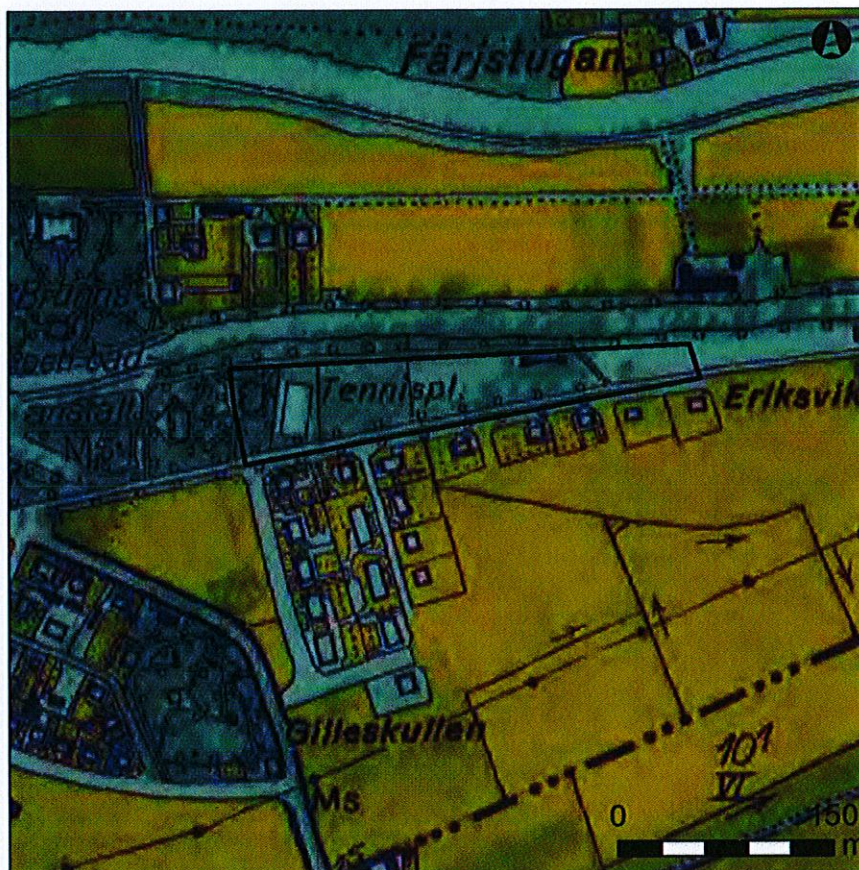
Den västra delen av området har tidigare genomgått en arkeologisk utredning etapp 1 (se Magnusson 2009). Under tidigt 1900-tal ingick den västra delen av utredningsområdet i en brunnsmiljö där bland annat en villa var uppförd, den så kallade Brunnsvillan nummer 2. Ursprungligen fanns tre villor, vilka uppfördes i nationalromantisk stil mellan åren 1902–1904 och byggnaderna tjänade som hotel och personalbostad (Larsson 2009).

Under historisk tid utgjordes utredningsområdet av åkermark. År 1701 var området uppdelat i små åkertäppor med olika ägare (LMS akt D111-1:5). Bland annat ägs lott nummer 50 av rådmän Anders Ersson. I kartan från 1779 har de små ägöterna försvunnit och ingår istället i en större gemensam äga betecknad som "Lönings Åker Till Borgmästaren" (LMS akt D111-1:16). Åkern fungerade således som en löneform för borgmästaren som fick behålla avkastningen från åkern.

Även år 1854 fungerade marken som åker, då med beteckningen "Ragnildstäppan" (LMS Lj-89). Under 1900-talets början uppförs Brunnsvillan nummer 2 och senare under 1940–50-talen anläggs en tennisplan och de tre radhuslängorna byggs. Under 1950–60-talen trivs Brunnsvillan 2 och området har sedan dess fungerat som ett grönområde.

FÄLTINVENTERING

Fältinventeringen resulterade inte i några synliga lämningar. En svag förhöjning i terrängen syntes där Brunnsvillan 2 tidigare hade stått varvid schakt grävdes på platsen för att undersöka eventuella spår av byggnaden.

Figur 5. Ekonomkartan från år 1946 (RAK J133-8g6g68). Utredningsområdet övergick från åkermark till grönområde omkring år 1900. I denna karta syns Brunnsvillan nummer 2 ligga strax väster om tennisbanan. Skala 1:5 000.

Figur 6. Foto på Brunnsvillan 2, vilken är uppförd i nationalromantisk stil och hörde till brunnsvillan- och badanstalten. Byggnaden revs under 1950-60-talen. Foto av Emil Ström (Bildarkiv St: Ragnhilds gille).

Etapp 2 Utredningsgrävning

Inom utredningsområdet grävdes 30 schakt om sammanlagt 450 kvadratmeter. Inga arkeologiska lämningar påträffades inom ytan. Matjorden var omkring 0,15 – 0,25 meter tjock och överlagrade glacial lerig silt.

Ett äldre odlingslager förekom över hela ytan och påträffades vid 0,1-0,3 meters djup och var omkring 0,1–0,15 meter tjockt. Lagret innehöll lerblandad silt med en hög förekomst av små tegelfragment samt keramikskärvor. Keramiken utgjordes av sentida porslin och flintgods, vilka daterades till 1800-1900-tal samt äldre sten- och flintgods, vilka kunde dateras till 1600- och 1700-tal.

I områdets västra del påträffades, som nämnts ovan, resterna efter en husgrund (A212, A223, A263). Av husgrunden återfanns ett stenfundament som var 1,2 meter brett och 0,3 meter högt. Bland stenarna påträffades eldpåverkade tegelstenar och trärester samt fynd efter gjutjärnsdetaljer, glas och keramik. Fynden kunde dateras till 1900-talets första hälft.

Tolkning

De lämningar som påträffades utgjorde resterna av en byggnad, uppförd åren 1902 – 1904 som sedermera rivs, samt ett odlingslager som brukats från 1600- till och med tidigt 1900-tal.

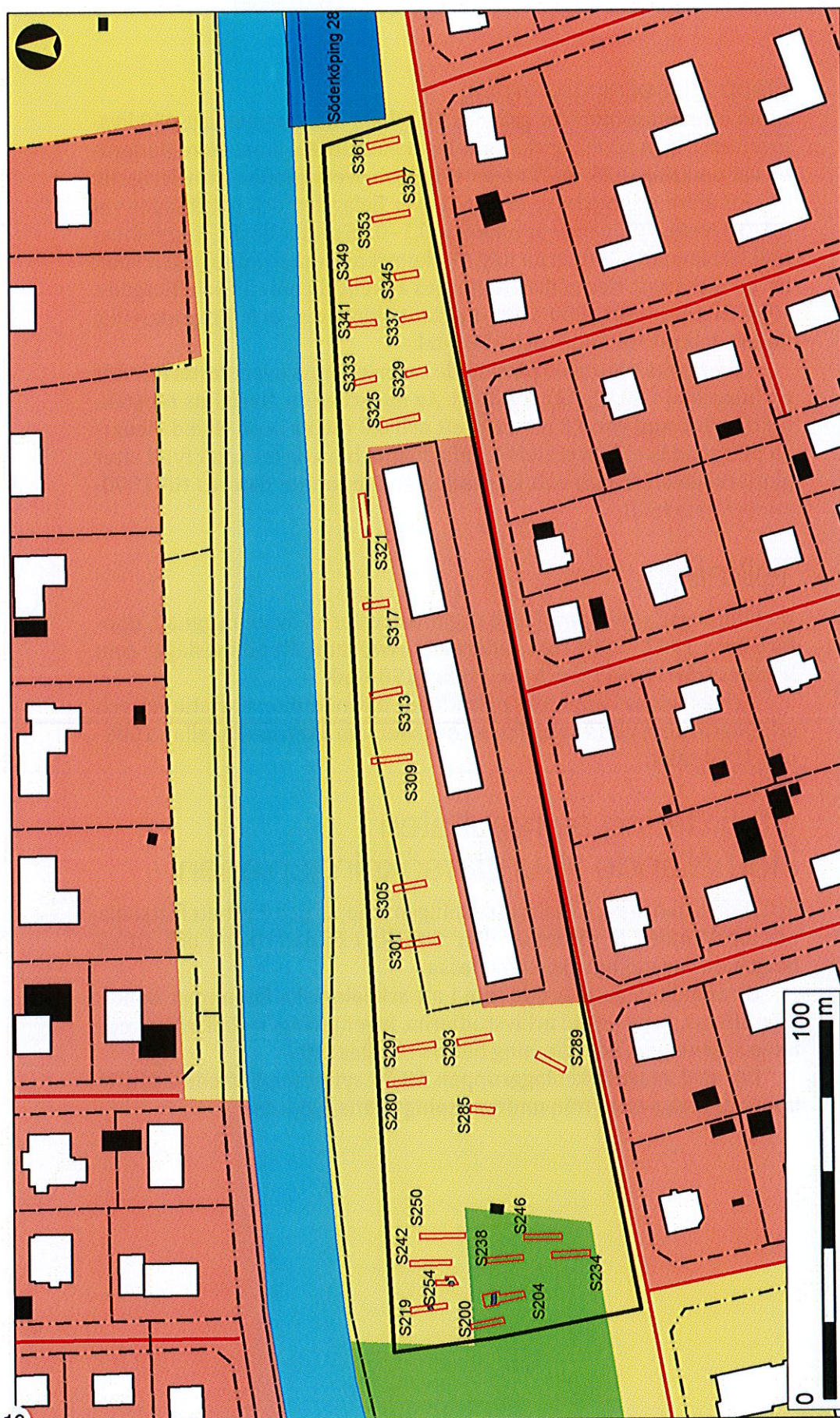
Arkeologiska lämningar påträffades därmed inte. Kartstudier och schaktgrävning visade att platsen brukats som åkermark mellan 1600- och 1900-talet.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

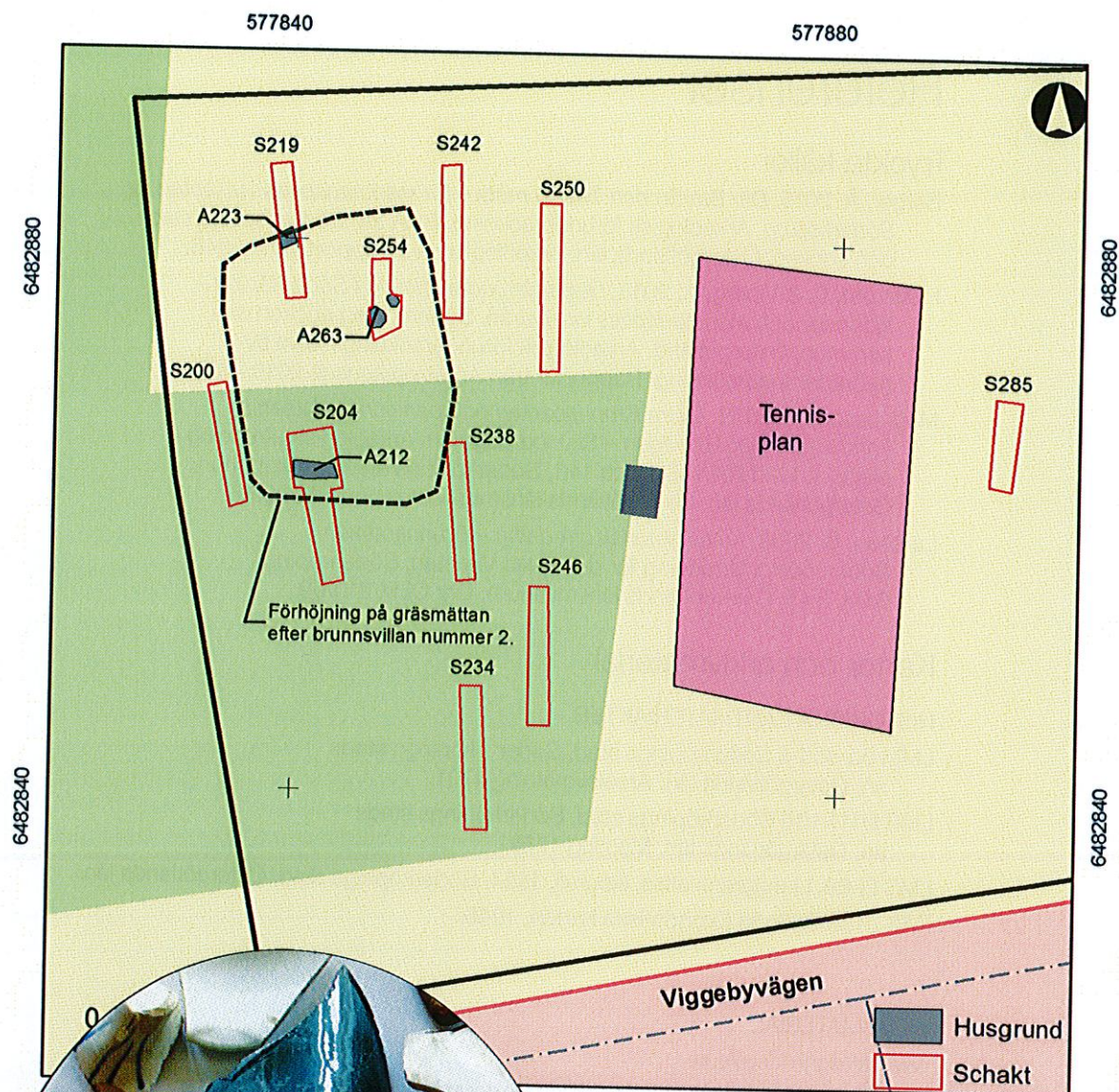
Syftet med den arkeologiska utredningen etapp 1 och 2 var att fastställa om fornlämning berördes av den aktuella exploateringen och att så långt som var möjligt, beskriva dessa.

Utredningen resulterade inte i att arkeologiska lämningar kunde identifieras, vare sig vid arkivstudierna, inventeringen eller vid utredningsgrävningen. Fornlämning berörs således inte.

Därmed anser Arkeologgruppen AB att syftet med utredningen är uppnått. Inga avsteg från undersökningsplanen gjordes.

Figur 7. Schaktplan över utredningsområdet. I majoriteten av schakten inom ytan påträffades enbart odlingslager daterat till 1600- till 1800-tal. I ytans västra del påträffades lämningarna efter en sentida byggnad. Skala 1:1 500.

Figur 8. Detaljplan över utredningsområdets västra del där lämningarna efter Brunsvillan 2 påträffades. Skala 1:500.

Figur 9. Keramik- och glasskärvor som påträffades i odlingslagret i schakt 903, 313 och 317. Bland skärvorna påträffades keramik som kan dateras till 1600-, 1700- och 1800-tal. Foto av Johnny Rönngren.

Referenser

Tryckta källor

- Berger, Å. 2015. *Där Storån och Tvårån möts – En marknadsplats i utkanten av Söderköping*. Arkeologisk förundersökning, RAÄ 28, Söderköpings stad och socken, Östergötlands län. Arkeologikonsult rapport 2015:2846.
- Hjulström, B. & Viberg, A. 2013. *Georadarundersökning i Söderköping – sjöbodar och marknadsplats vid Tvårån*. Söderköping socken och kommun, Östergötland. Arkeologisk förundersökning i form av georadarundersökning. Rapporter från Arkeologikonsult 2013:2760.
- Magnusson, M. 2009. *Östra Brunnsparken och parkeringsplatsen i korsningen Viggebyvägen – Skönbergagatan*. Arkeologisk utredning etapp 1. Invid RAÄ 18:1 och 14:1, Söderköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands länsmuseum rapport 2009:67.
- Larsson, S. 2009. *Kulturhistorisk utredning – Brunnsparken Söderköping*. Utredning för detaljplan Vimman, Söderköping 3:63, 3:45. Östergötlands länsmuseum, Dnr ÖLM 210/09.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

- LMM 05-söd-5 Söderköpings stad, Söder - köpings stads sn, Östergötlands län. Arealavmätning 1701.
- LMS D111-1:16 Söderköpings stad, Söderköpings stads sn, Östergötlands län. Mätning 1779.
- LMS Lj-89. Ljunggrens atlas, litografi, 1854, Söderköpings stad, Östergötlands län.
- RAK J133-8g6g68 Ekonomiska kartan, 1946.

WEBBMATERIAL

www.stragnhildsgille.se

<http://stragnhildsgille.se/bildarkivet/displayimage.php?pid=935>

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Östergötland
Län	Östergötlands län
Kommun	Söderköping
Socken	Söderköping
Fastighet	Söderköping 3:28 och 3:45
Fornlämningsnummer	—

Projektleddning	Johnny Rönngren
Personal	Johnny Rönngren, Leif Karlenby

Undersökningstid	2016-08-22 till 2016-08-24
Exploateringsyta	15 000 m ²
Undersökt yta	450 m ² , 280 löpmeter
Koordinater	X 6482824 Y 557836
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer
431-3431-2016

Arkeologgruppens projektnummer
2016_42

Arkiv
Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd
Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt nr	Storlek (m)	Djup i meter	Beskrivning
S200	10x1,5	0,25	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter I odlingslagret fanns inslag av kol- och tegelfragment.
S204	12x1,5	0,4	Vegetationsskikt – 0,05 Raseringslager – 0,05-0,1 Äldre odlingslager 0,15 Steril blålera – 0,1 Raseringslager från Brunnsvillan nr 2. Även rester efter husgrund påträffades (A212), fynd av glas, keramik och gjutjärnsdetalj.
S219	12x1,5	0,4	Vegetationsskikt – 0,05 Raseringslager – 0,05-0,1 Äldre odlingslager 0,15 Steril blålera – 0,1 Raseringslager från Brunnsvillan nr 2. Även rester efter husgrund påträffades (A212), fynd av glas och keramik.
S234	10x1,5	0,4	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter I odlingslagret fanns inslag av kol- och tegelfragment.
S238	10x1,5	0,4	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter I odlingslagret fanns inslag av kol- och tegelfragment samt keramikskärvor från vitt flintgods.
S242	10x1,5	0,4	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter I odlingslagret fanns inslag av kol- och tegelfragment samt fynd av genomskinligt glasfragment från glasfot från vinglas.
S246	11x1,5	0,4	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S250	15x1,5	0,3	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter I odlingslagret fanns inslag av kol- och tegelfragment, fynd av keramikskärva av stengods. I odlingslagret påträffades musselskal.

Schakt nr	Storlek (m)	Djup i meter	Beskrivning
S254	7x1,5	0,4	Vegetationsskikt – 0,05 Raseringslager – 0,05-0,1 Äldre odlingslager 0,15 Steril blålera – 0,1 Raseringslager från Brunnsvillan nr 2. Även rester efter husgrund påträffades (A212), fynd av glas och keramik.
S280	10x1,5	0,3	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,1-0,15 meter, Steril blålera – 0,1 meter I odlingslagret fanns kol- och tegelfragment samt fynd efter spik och musselskal.
S285	7x1,5	0,4	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter Vid 0,4 påträffades nedgrävd ledning, markerad med stenplattor.
S289	10x1,5	0,4	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S293	10x1,5	0,4	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S297	10x1,5	0,4	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter I odlingslagret fanns kol- och tegelfragment, glas och keramikskärvor, samt fynd efter spik och musselskal.
S301	10x1,5	0,3	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S305	10x1,5	0,3-0,4	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter Rikligt med tegelfragment, fynd av glas och keramikskärvor, bland annat trebens grytfot.
S309	10	0,3	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter Rikligt med tegelfragment, fynd av glas och keramikskärvor.
S313	8x1,5	0,3	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter

Schakt nr	Storlek (m)	Djup i meter	Beskrivning
S317	8x1,5	0,3	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S321	11x1,5	0,3	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S325	10x1,5	0,3	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter Vid grävning av schaktet observerades en "spricka" blåleran som löpte i nord-sydlig riktning.
S329	6x1,5	0,3	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S333	6x1,5	0,3	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter Norra halvan av schaktet störd av vattenledning.
S337	7x1,5	0,7	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Utfyllnadslager med grus – 0,5 meter Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S341	7x1,5	0,3	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S345	7x1,5	0,7	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Utfyllnadslager med grus – 0,5 meter Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S349	7x1,5	0,3	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S353	11x1,5	0,5	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Utfyllnadslager med grus – 0,3 meter Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S357	11x1,5	0,5	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Utfyllnadslager med grus – 0,3 meter Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter
S361	11x1,5	0,5	Vegetationsskikt – 0,05 meter, Utfyllnadslager med grus – 0,3 meter Äldre odlingslager 0,15-0,2 meter, Steril blålera – 0,05 meter

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anr:	Typ	Storlek (m)	Beskrivning
A212	Husgrund	3,5x1,2	Stengrund bestående av ihoppackade stenar 0,3-0,6 meter i storlek. Grunden har utgjort en sula varpå kvaderhuggna grundstenar kunnat vila på. Fynd av träflis och keramik bland raseringsmassorna.
A223	Husgrund	1,5x1,2	Stengrund bestående av ihoppackade stenar 0,3-0,6 meter i storlek. Grunden har utgjort en sula varpå kvaderhuggna grundstenar kunnat vila på. Fynd av träflis och keramik bland raseringsmassorna.
A227	Förhöjning i terrängen	15x20	Svag förhöjning i gräsmattan. Förhöjningen syns tydligas längs dess södra och östra sida. Anger plats för brunnsvillan 2.
A263	Fundament	1,3x1,2	Två stenfundament med stenar tätt lagda invid varandra. Troligen byggnadsdel i brunnsvillan 2. Bland stenarna påträffades träflis och tegelfragment.